

Josefina Carrera i Sabaté
(Lleida / Barcelona)

**Existeix la vocal neutra en català nord-occidental?
Caracterització acústica d'algunes vocals àtones emeses
a la televisió de Lleida**

1 Introducció

En totes les descripcions del vocalisme català és coneguda la diferència entre els paradigmes vocàlics àtons dels diasistemes oriental i occidental, entre altres aspectes, per la presència vs. absència de la vocal neutra (vegeu, per exemple, Rafel, 1977; Badia, [1981] 1994; Veny, 1982; Recasens, [1991] 1996).¹

En els darrers decennis han aparegut diversos estudis referits a la zona nord-occidental que s'han fet ressò de la tendència d'alguns lleidatans a anivellar la seva parla a la dels dialectes orientals, cosa que es concreta, entre altres aspectes, en l'intent –volgut– d'articular una vocal semblant a la vocal neutra.² Bona part d'aquests estudis a què m'acabo de referir se centren en la llengua dels mitjans de comunicació (veg. Creus i Romero, 1999; Creus, 2000; Mesalles i Satorra, 2000; Carrera, 2002).

En molts d'aquests estudis es transcriu la vocal àtona del lleidatà³ com una vocal neutra: “Ocasionalment es recullen casos d'interferències interdialectals com ara neutralitzacions de partícules àtones [ɬəs], [dət] i fins i tot de partícules tòniques [kə], per part de locutors nord-occidentals” (Creus i Romero, 1999: 33). Tanmateix, també hi ha qui comenta, a propò-

¹ Agraïco els comentaris d'Anna M. Fernández.

² Sistac (1987: 5) parla de la tendència d'alguns parlants a “imitar més o menys reeixidament, en els registres formals, els parlants del català central en la pronunciació de la famosa /ə/”.

³ Veny (1982: 121) defineix lleidatà com aquell parlar “aplicable als parlars del Segrià i, per extensió, potser també a les comarques veïnes (La Noguera, Les Garrigues, l'Urgell)”. D'una altra banda, Sistac (1990) i Turull (1990) proposen parlar de lleidatà en lloc de nord-occidental per distingir el parlar del “Segrià, l'Urgell, el Pla d'Urgell i bona part de les Garrigues, de la Noguera i del Baix Cinca del tortosí, pellarès i ribagorçà i d'altres zones de parla nord-occidental” (Turull, 1990: 201).

sit de la suposada vocal neutra lleidatana: “vocal neutra o un so similar de vegades difícil de precisar” (Mesalles i Satorra, 2000: 232).

Malgrat que aquesta vocal s’assembla a la vocal neutra dels dialectes orientals, no hi ha cap estudi acústic que avaluï aquestes intuïcions auditives. És per això que aquest article es proposa analitzar acústicament la naturalesa de la vocal àtona que emeten alguns locutors de la televisió lleidatana i donar llum sobre la classificació i les característiques d’aquesta “nova” vocal del lleidatà.

2 Metodologia

Com que la vocal àtona que em proposo analitzar no es dona en tots els parlants del lleidatà⁴ ni en tots els contextos d’ús,⁵ parteixo d’un corpus d’emissions extret d’enregistraments de la televisió lleidatana. Aquest corpus conté, fonamentalment, emissions de quatre locutors masculins⁶ i pronúncies aparegudes amb menys freqüència d’uns altres quatre locutors masculins. Tots ells se circumscriuen al dialecte lleidatà.

Els enregistraments s’han realitzat en diferents programacions de Lleida Televisió que tenen un to formal,⁷ com és el cas dels informatius i d’alguns monòlegs dels programes *El despertador*, *Taula d’esports* i *Pobles de Lleida*. En total, s’han analitzat 50 hores de programació de les quals s’han extret seqüències que contenen una vocal àtona semblant a la vocal neutra. Les vocals analitzades es divideixen en quatre grups:

- 1) Vocal corresponent al morf de 3a persona del singular del present d’indicatiu de la primera conjugació i del condicional i imperfet d’indicatiu.⁸

⁴ Afecta els parlants que volgudament intenten anivellar la seva parla a la dels dialectes orientals.

⁵ Molts dels locutors dels mitjans de comunicació emeten una vocal àtona similar a la vocal neutra del català oriental.

⁶ Parteixo dels parlants masculins perquè, fins ara, totes les descripcions acústiques de les vocals del català s’han realitzat sobre la base de parlants masculins, atesa la nitidesa i claredat dels formants que resulten de l’anàlisi acústica. Com que en aquesta descripció presento unes dades que es comparen amb els resultats d’altres estudis acústics, m’ha semblat convenient analitzar només veu masculina.

⁷ A Carrera (2002) explico que l’aparició de la vocal àtona [a] en l’article definit *el* es dona amb més freqüència en els registres formals que en els informals.

⁸ S’han inclòs els casos de vocals en contacte que han donat com a resultat una vocal similar a [ə] per causa d’elisions o fusions.

- 2) Vocal final d'alguns noms.
- 3) Vocal de la preposició *de* seguida de l'article *el*.
- 4) Vocal de l'article *el*.

La dificultat principal amb què m'he topat en realitzar aquesta anàlisi ha estat no poder utilitzar frases portadores per tal d'encabir els mots objecte d'estudi. Tanmateix, les paraules analitzades acústicament es troben dins d'una tira fònica i, només algunes vegades, al límit de grup tonal, cosa que m'ha permès evitar distorsions causades per les cadències dels grups tonals. A més a més, com que el corpus amb què treballa s'ha bastit a partir de grups fònics que no s'han pogut establir prèviament, no totes les vocals àtones [a] tenen la mateixa quantitat d'emissions analitzades.

El procediment que he seguit per analitzar les vocals ha estat el següent:

- 1) Enregistrar els programes on apareixien els locutors per estudiar.
- 2) Transcriure els mots que tenien vocals àtones similars a [ə].
- 3) Digitalitzar i segmentar les seqüències enregistrades mitjançant el programa *Cool Edit 96*.
- 4) Analitzar acústicament cada tira fònica de manera individualitzada a través del programa *SFSWin Version 1.25 (19/04/2001)*.
- 5) Aplegar els resultats de l'anàlisi acústica (freqüència dels formants primer, segon i tercer) segons els grups de mots i segons el context adjacent a la vocal analitzada.
- 6) Realitzar una anàlisi estadística descriptiva.

Tot això m'ha permès de poder observar les característiques acústiques de la vocal àtona del lleidatà i comparar-les amb la vocal neutra del català oriental.

3 Caracterització acústica de la vocal neutra del català oriental

El català oriental presenta una caracterització acústica del sistema vocàlic àton que està clarament tipificada. En aquest sentit, Recasens (1986) afirma que les vocals àtones del català oriental presenten una tendència major cap a la neutralització i, consegüentment, es detecta una major confusió dels timbres en aquestes vocals que en les tòniques, paral·lelament a altres llengües com el francès, l'alemany o l'anglès: “[i] àtona presenta un F2 més baix que [i] tònica i [u] àtona un F2 més alt que [u] tònica” (Recasens 1986: 134).

Si ens centrem en la caracterització que diferents estudis han fet de la vocal neutra del català oriental observem que “les freqüències corresponents a [ə] presenten una dispersió considerable i, segons l’entorn fonètic, poden interferir amb els camps de dispersió de totes les vocals tòniques llevat de les vocals altes [i] i [u]. [...] les realitzacions de [ə] no mostren necessàriament una concentració de freqüències a una regió de centralització sense interferència amb els camps de dispersió d’altres vocals, en consonància amb el fet que les desviacions estàndard de F1 i F2 d’aquesta vocal [...] excedeixen les corresponents a la resta de vocals.” (Recasens, 1986: 134-135).

A l’hora de qualificar acústicament la vocal neutra, Recasens (1986: 136-139) diu:

- F1 de [ə] es troba dispersat per les regions mitjana alta, mitjana baixa i baixa. En general, F1 de [ə] es troba entre F1 de [e] i [ɛ] i lleugerament per damunt o per sota de [o]. D’aquesta manera, F1 permet caracteritzar [ə] com una vocal mitjana (una vocal més mitjana alta que mitjana baixa).
- F2 de [ə] se situa a les regions anterior i posterior i permet caracteritzar-la com una vocal posterior no labialitzada.
- F3 de [ə] registra una freqüència propera al F3 de [u] tònica.

A banda de l’anàlisi acústica de Recasens, diversos estudis han caracteritzat la vocal neutra. A continuació en presento els resultats a la taula 1:

	F1	F2	F3
Cerdà (1972)	370	1225	
Martí (1984)	504	1285	2435
Llisterri (1984)	490	1510	2468
Recasens (1984)	486	1376	2351
Martínez Celadrán (1986)	467	1485	2504
Recasens ([1991]1996)	500	1400-1500	2500

Taula 1. Caracterització acústica de la vocal neutra del català oriental

En relació amb els efectes que les consonants exerceixen sobre la vocal [ə], cal tenir en compte que les palatals provoquen un F2 superior de [ə] (Recasens, 1986) i que [ʃ] promou un F2 inferior (Martínez Celadrán, 1986 i Recasens, 1986). Els efectes de variació de la vocal neutra són superiors als

d'altres vocals “d'acord amb el principi que, en el cas d'una vocal articulada mitjançant un tub obert ideal, qualsevol variació del grau de constricció al llarg del tub promou modificacions importants sobre la freqüència de tots els formants” (Recasens, 1986: 142).

4 Caracterització acústica de les vocals àtones del català nord-occidental

El vocalisme àton del català nord-occidental està molt poc estudiat acústicament i el treball de Carrera (2001) és l'única mostra. Aquest estudi analitza les vocals pretòniques [e] i [a] del lleidatà i arriba a la conclusió que els formants d'aquestes vocals pretòniques no varien gaire de les vocals tòniques del mateix timbre. A més a més, aquestes vocals presenten variabilitat per l'efecte de la coarticulació i no per al·lofonies. Les dades amitjanades que obté Carrera són a la taula 2:

	F1	F2
[e]	514	1810
[a]	738	1401

Taula 2. Dades acústiques de les vocals àtones del lleidatà (Carrera 2001)

5 Resultats obtinguts

Les dades amitjanades de totes les anàlisis em permeten determinar que la vocal àtona del lleidatà té un F1 de 646 hz., un F2 de 1331 hz., i un F3 de 2483 hz.

A continuació presento els resultats obtinguts de cada grup de mots analitzats segons el context adjacent en les taules 3-8 (vocals finals de verbs i de noms), 9-14 (vocal de l'article *el*) i 15-16 (vocal de la preposició *de* seguida de *el* / *la*).

5.1 Dades acústiques de les vocals finals de verbs i de noms

VOCAL FINAL DE VERBS				VOCAL FINAL DE NOMS			
	F1	F2	F3		F1	F2	F3
<i>simpatitza</i> (a)mb	609,14	1420,4	2583,1	<i>seva</i> primera	582,1	1204	2583
<i>dóna</i> fruit	609,14	1501,5	2366,8	<i>tertúlia</i> per	717,3	1366,3	2366,8
<i>es troba</i> molt	636,18	1447,4	2204,5	MITJANA	649,7	1285,15	2474,9
<i>ensenya</i> (a) fer	663,22	1690,8	2691,3	σ (desviació típica)	67,6	81,15	108,1
<i>explica</i> (a) més	690,26	1528,5	2366,8				
<i>podria</i> (ha)ver	609,14	1609,7	2285,7				
<i>acabaria</i> marxant	609,14	1744,9	2475				
MITJANA	632,31	1563,31	2424,74				
σ (desviació típica)	30,41	113,56	157,30				

Taula 3. Vocals finals + sons labials

VOCAL FINAL DE VERBS				VOCAL FINAL DE NOMS			
	F1	F2	F3		F1	F2	F3
<i>havia</i> dema- nat	636,18	1501,5	2393,8	<i>comarca</i> de	663,22	1528,5	2556,1
<i>continua</i> (e)ssent	555,06	1339,2	2339,8	<i>campanya</i> de	744,34	1393,3	2556,1
<i>podria</i> dir	663,22	1826	2556,1	<i>fruita</i> d'enguany	446,9	1177	2204,5
<i>acaba</i> de	609,14	1528,5	2637,2	<i>fruita</i> seca	609,14	1609,7	2447,9
<i>augmentaria</i> (e)n	690,26	1988,2	2637,2	<i>Lleida</i> són	717,3	1555,6	2475
MITJANA	630,772	1636,68	2512,82	MITJANA	663,22	1582,65	2461,45
σ	46,52	235,74	124,02	σ	105,42	155,25	129,14

Taula 4. Vocals finals + sons dentoalveolars excepte [ɸ] i [r]

VOCAL FINAL DE VERB			VOCAL FINAL DE NOMS				
	F1	F2	F3		F1	F2	F3
<i>semblava</i> <i>important</i>	582,1	1285,2	2231,6	<i>interessada</i> <i>en</i>	609,14	1285,2	2853,5
				<i>Pinyana i la</i>	771,39	1501,5	2772,4
				<i>agricultura</i> <i>jo</i>	798,43	1501,5	2339,8
				MITJANA	784,91	1501,5	2556,1
				σ	83,59	101,96	225,48

Taula 5. Vocals finals + sons palatals

VOCAL FINAL DE VERB			VOCAL FINAL DE NOMS				
	F1	F2	F2		F3	F3	F1
<i>representa</i> <i>un</i>	663,22	1339,2	1474,4	<i>agència</i> <i>catalana</i>	2285,7	2447,9	582,1
<i>afirma</i> <i>comissions</i>	717,3	1447,4	1231	<i>rebuda</i> <i>(a)questa</i>	2475	2123,4	609,14
<i>s'entrena qui</i>	690,26	1826	1582,6	<i>notícia</i> <i>(a)quest</i>	2339,8	2556,1	609,14
<i>agrupa una</i>	690,26	1204	1717,8	<i>canonada</i> <i>que</i>	2529	2312,7	609,14
<i>informa que</i>	690,26	1501,5	1555,6	<i>obra com</i>	2285,7	2204,5	744,34
<i>carrega un</i>	663,22	1663,7	1582,6	<i>cada dia</i>	2447,9	2285,7	582,1
MITJANA	685,75	1496,96	1569,1	MITJANA	2366,8	2321,71	663,22
σ	18,58	203,82	149,29	σ	94,94	144,51	55,74

Taula 6. Vocals finals + sons velars

VOCAL FINAL DE VERB				VOCAL FINAL DE NOM			
	F1	F2	F3		F1	F2	F3
passa'l's a	636,18	1258,1	2853,5	garantida la	663,22	1690,8	2393,8
Arrossegal	609,14	1474,4	2204,5	Lleida (a)ls	555,06	1420,4	2475
representa (e)l qui	636,18	1717,8	2529	tarda la	717,3	1285,3	2366,8
es demana (e)l	744,34	1744,9	2664,2	servida (a)l	717,3	1474,4	2339,8
destaca la	663,22	1609,7	2312,7	Lleida la	663,22	1366,3	2150,5
separa la	609,4	1339,2	2312,7	MITJANA	690,26	1420,35	107,34
afronta la	717,3	1393,3	2312,7	σ	59,24	136,78	2455,61
MITJANA	659,394	1505,34	217,62				
σ	48,82	175,52					

Taula 7. Vocals finals + [ɫ] i [r]

	F1	F2	F3		F1	F2	F3
la noguera #	690,26	1393,3	2475	llargada #	717,3	1420,4	2691,3
Amenaça #	663,22	1501,5	2718,3	urgència #	636,18	1393,3	2502
de l'aigua #	663,22	1366,3	2637,2	trobada #	717,3	1420,4	2799,4
de l'obra #	717,3	1366,3	2826,6	passa #	609,14	1312,2	2664,2
visita guiada #	636,18	1339,2	2637,2	conseqüèn- cia #	717,3	1393,3	2204
com ara #	717,3	1447,4	2420,9	banda #	771,39	1447,4	2745,4
conflictiva #	690,26	1366,3	2583,1	medicina #	744,34	1420,4	2745,4
econòmica #	609,14	1934,1	2556,1	música #	717,3	1420,4	2610,2
seca #	690,26	1339,2	2285,7	islàmica #	771,39	1474,4	2366,8
vida #	690,26	1420,4	2420,9	Cervera #	690,26	1636,7	2420,9
trenta #	690,26	1366,2	2393,8	tarda #	636,18	1312,2	2339,8
alerta #	744,34	1420,4	2907,6	tributària #	690,26	1474,4	2258,6
Maria #	744,34	1393,3	2907,6	Lleida #	717,3	1528,5	2258,6
malaltia #	717,3	1447,4	2420,9	fruita #	744,34	1528,5	2393,8
Barcelona #	717,3	1366,3	2312,7	dia #	663,22	1636,7	2258,6
MITJANA	703,78	1582,6	2326,2	σ	42,43	120,33	202,95

Taula 8. Vocal final de nom + pausa (#)

5.2 Dades acústiques de la vocal de l'article *el*

	F1	F2	F3		F1	F2	F3
com <i>el</i> pre- sident	528,02	1095,9	2231,6	acabem <i>el</i> nostre	636,18	1204	1961,2
tenim <i>el</i> re- presentant	663,22	1258,1	2447,9	amb <i>el</i> cel	555,06	1095,9	
*amb <i>el</i> que	690,26	1122,9	2393,8	confluència amb <i>el</i> riu	690,26	1150	2529
acabem amb <i>el</i>	636,18	1231,1	2410,9				
MITJANA	628,45	1165,41	2329,06	σ	59,09	61,06	186,99

Taula 9. Sons labials + vocal de l'article *el*

	F1	F2	F3		F1	F2	F3
fins <i>el</i> vint	609,14	1312,2	2745,4	què diuen <i>els</i>	636,18	1501,5	2610,2
donat <i>el</i>	636,18	1177	2529	en <i>els</i> últims	717,3	1339,2	2096
preparen <i>els</i>	690,26	1204	2096	mantingut <i>el</i>	582,1	1095,9	2502
és <i>el</i> fet	582,1	1231,1	2826,5	en <i>el</i> dia	555,02	1095,9	2339,8
prorroguin <i>els</i> ajuts	473,9	1095,9	2447,9	de tot <i>el</i> món	528,02	1041,8	2150,5
s'efectuaven <i>els</i> rescats	717,3	1095,9	2772,4	en <i>el</i> nostre	744,34	1177	2231,6
expliquin <i>els</i> acords	690,26	1447,4	2880,6	tots <i>els</i>	609,18	1663,7	2556,1
en <i>el</i> propi	690,26	1339,2	2637,2	tots <i>els</i> di	609,14	1231,1	1988,2
segueix <i>els</i> convidats	690,26	1231,1	2447,9	superat <i>els</i>	663,22	1095,9	2366,8
segueix <i>els</i> passarem	717,3	1204	2312,7	en <i>el</i> nostre	636,18	1177	2447,9
presentats <i>el</i>	609,14	1122,9	2312,7	tots <i>els</i> dimarts	582,1	1095,9	2231,6
en <i>el</i> dia	663,22	1339,2	2312,7	és <i>el</i> delegat de	582,1	1258,1	2204,5
en <i>el</i> dia d'avui	663,22	1420,4	2204,5	jant <i>el</i> mi- nisteri	636,18	1339,2	2366,8

tots <i>els</i> divendres	528,02	1204	2204,5	en <i>el</i> dia	636,18	1582,6	2285,7
els_els con- flictives	582,1	1150	2475				
MITJANA	620,72	1254,25	2270,21	σ	63,77	153,59	224,76

Taula 10. Sons dentoalveolars excepte [ʃ] i [r] + vocal de l'article *el*

	F1	F2	F3		F1	F2	F3
avui <i>el</i>	563,18	1798,9	2826,5	lleidatà i <i>el</i>	636,18	1177	2610,2
MITJANA	599,68	1487,95	2718,35	σ	36,5	310,95	108,15

Taula 11. Sons palatals + vocal de l'article *el*

	F1	F2	F3		F1	F2	F3
retruc <i>els</i>	609,14	1068,8	2393,8	u <i>el</i> dia- gnòstic	636,18	1150	2718,3
MITJANA	622,66	1109,4	2556,05	σ	13,52	40,6	162,25

Taula 12. Sons velars + vocal de l'article *el*

	F1	F2	F3		F1	F2	F3
cultural <i>els</i> sons	636,18	1068,8	2934,6	dia (e)l <i>el</i> dia	636,18	1258,1	2285,7
MITJANA	636,18	1163,45	2610,15	σ	0	94,65	324,45

Taula 13. [ʃ] i [r] + vocal de l'article *el*

	F1	F2	F3		F1	F2	F3
<i>el</i> grup	798,43	2934,6		# <i>el</i> senyor	717,3	1177	2502
banda # <i>el</i>	690,26	1150	2772,4	# <i>els</i>	582,1	1420,4	2447,9
# <i>els</i> deu	717,3	1204	2988,7	# <i>els</i> dijous	663,22	1285,2	2339,8
# <i>els</i>	609,14	1177	2069,3	# <i>els</i> esco- lars	717,3	1204	2799,4
# <i>els</i> actes	690,26	1122,9	2826,5	# <i>els</i>	717,3	1122,9	2393,8
# <i>el</i> dinou	663,22	1068,8	2853,5	# <i>el</i> desper- tador	636,18	1150	2285,7
# <i>el</i> primer	663,22	1041,8	2745,4	# <i>el</i> sol	690,26	1636,7	2366,8
# <i>el</i> simposi	663,22	1122,9	2826,5	# <i>el</i> delegat	690,26	1150	2285,7

# <i>el</i> doctor	609,14	1150	2907,6	# <i>el</i> dia mundial	636,18	1204	2393,8
# <i>el</i> fòssil	636,18	1095,9	2961,7	# <i>el</i> medi	582,1	1122,9	2447,9
# <i>els</i> ossos	609,14	1041,8	2961,7	# <i>el</i> consistori	717,3	1258,1	2502
# <i>el</i> dinosaure	717,3	1150	2826,5	# <i>els</i> immigrants	744,34	1231,1	2529
# <i>el</i>	690,26	1177	2745,4	# <i>el</i> consistori	636,18	1204	2556,1
# <i>els</i> concerts	609,14	1150	2691,3	# <i>el</i> conseller	717,3	1258,1	2583,1
# <i>el</i> president	690,26	1258,1	2745,4	# <i>el</i> terme per	528,02	1204	2718,3
# <i>els</i> integrants	663,22	1150	2799,4				
MITJANA	651,63	1211,74	2532,88	σ	55,41	327,36	234,81

Taula 14. Pausa (#) + vocal de l'article *el*5.3 Dades acústiques de la vocal de la preposició *de* seguida de *el* / *la*

	F1	F2	F3		F1	F2	F3
<i>del</i>	582,1	1122,9	2583,1	<i>del</i> sistema	717,3	1339,2	1880,1
<i>del</i> consell	636,18	1258,1	2691,3	<i>del</i> Papa	690	1285	1961,2
<i>via del</i> diàleg	609,14	1231,1	2718,3	<i>del</i> dia	582,1	1177	1880,1
aeroport <i>dels</i> Pirineus	609,14	1150	2772,4	<i>del</i> centre i	582,1	1095,9	2366,8
<i>dels</i> ecologistes	555,06	1014,8	2691,3	centre i <i>dels</i>	636,18	1095,9	2339,8
tales <i>del</i> centre	636,18	1041,8	2772,4	<i>dels</i>	528,02	1204	2529
espècies <i>del</i> centre	582,1	1177	2826	pla <i>del</i> Pirineu	636,18	1231,1	2393,8
capital <i>del</i>	555,06	987,71	2610,2	<i>del</i> sindicat majoritari	717,3	1393,3	2312,7
<i>del</i> mes de	609,14	1041,8	2799,4	<i>del</i> despertador	609,14	1393,3	2420,9

dia <i>del</i> diàleg	555,06	1420,4	2637,2	hora <i>del</i> matí	609,14	1231,1	1636,7
<i>del</i> món de	663,22	1258,1	2772,4	alcalde <i>del</i> sol	473,94	1231,1	1853
<i>del</i> món <i>dels</i>	609,14	1285,2	2718,3	un altre <i>dels</i> habitants	636,18	1636,7	2664,2
<i>del</i> consell	636,18	1122,9	2961,7	resta <i>del</i> territori	555,06	1285	2285,7
que <i>del</i> sindicat	528,02	1041,8	2610,2	<i>dels</i> núvols	636,18	1204	2447,9
<i>del</i> músic	609,14	1339,2	2691,3	àrea <i>del</i> Pirineu	609,14	1177	2420,9
decisió <i>del</i> valí	582,1	1041,8		tertúlia <i>del</i> despertador	609,14	1312,2	2447,9
president <i>del</i>	609,14	1231,1	2502	<i>del</i> del tabac	663,22	1204	2393,8
dia <i>del</i> medi	582,1	1204	2285,7	<i>del</i> del tabac	636,18	1177	2502
que és un <i>dels</i>	582,1	1420,4	2475	drets <i>dels</i> no	636,18	1122,9	2556,1
després <i>dels</i>	690,26	1095,9	2231,6	<i>del</i> medi	717,3	1690,8	2339,8
objectiu <i>del</i> ministeri	582,1	1095,9	2366,8	hora <i>del</i> matí	582,1	1231,1	2204,5
des <i>del</i> coll	528,02	1285,2	2339,8				
MITJANA	620,72	1258,12	2386,11	σ	52,14	146,20	287,63

Taula 15. Vocal de la preposició *de* seguida de l'article *el*

	F1	F2	F3		F1	F2	F3
<i>de</i> la unió	609,14	1204	2691	<i>de</i> la consellera	636,18	1095,9	2691,3
<i>de</i> les diferents	636,18	1122,9	2880,6	<i>de</i> la generalitat	636,18	1366,3	2637,2
MITJANA	629,42	1197,275	2725,025	σ	11,70	105,38	92,48

Taula 16. Vocal de la preposició *de* seguida de l'article *la*

6 Discussió

Un cop obtingudes les freqüències dels formants de les vocals àtones del lleidatà observem que la freqüència mitjana del formant primer oscil·la entre 600 i 700hz.⁹ Si comparem les característiques del primer formant de la vocal tònica del lleidatà segons Alamon (1984) –649 hz– amb el de la vocal àtona de què és objecte en aquest estudi –646 hz– observem que pràcticament no hi ha diferències, cosa que justifica el caràcter baix de la vocal àtona, paral·lelament al de la vocal [a] del lleidatà, i exclou la consideració apriorística de qualificar-la com una vocal mitjana i, per tant, descarta de transcriure-la com una vocal neutra [ə].

La freqüència del segon formant varia més, per tal com es troba subjecta als efectes de la coarticulació. En relació amb això, i si analitzem les freqüències globals dels formants de les vocals àtones de cadascun dels quatre grups de mots observem que no totes tenen la mateixa freqüència en el segon formant (vegeu la taula 17). En aquest sentit, els gràfics ens mostren que les vocals àtones finals de mots i de verbs es troben en el camp de dispersió de les vocals [e] i [a] tòniques.¹⁰ Contràriament, les vocals de l'article *el* es troben en un camp de dispersió més posterior, per bé que, en molts casos, presentin unes característiques acústiques similars a la vocal [a].¹¹ Cal tenir en compte, tal com altres estudis han constatat (veg. Martínez-Celdrán, 1986 i Recasens, 1986), que el contacte vocàlic amb el so alveolar lateral velaritzat [ɫ] provoca canvis importants en l'estructura formàntica de les vocals, el resultat del qual és un abaixament considerable de la freqüència del segon formant causat per la velarització de la consonant lateral. Això és, doncs, el que ocorre en les anàlisis de la vocal que forma part de l'article *el*.

⁹ En l'estudi de Carrera (2001) la vocal pretònica [a] té una freqüència mitjana del primer formant de 738hz.

¹⁰ Les freqüències formàntiques de les vocals tòniques s'han extret d'Alamon (1984).

¹¹ Aquesta variació del segon formant també apareix en les vocals pretòniques del lleidatà. Vegeu Carrera (2001).

	F1	F2	F3
Vocal de verbs	609,71	1535,80	2418,00
Vocal de noms	679,12	1446,87	2387,99
<i>De + el</i>	609,13	1220,71	2473,76
<i>El</i>	644,81	1240,70	2509,84

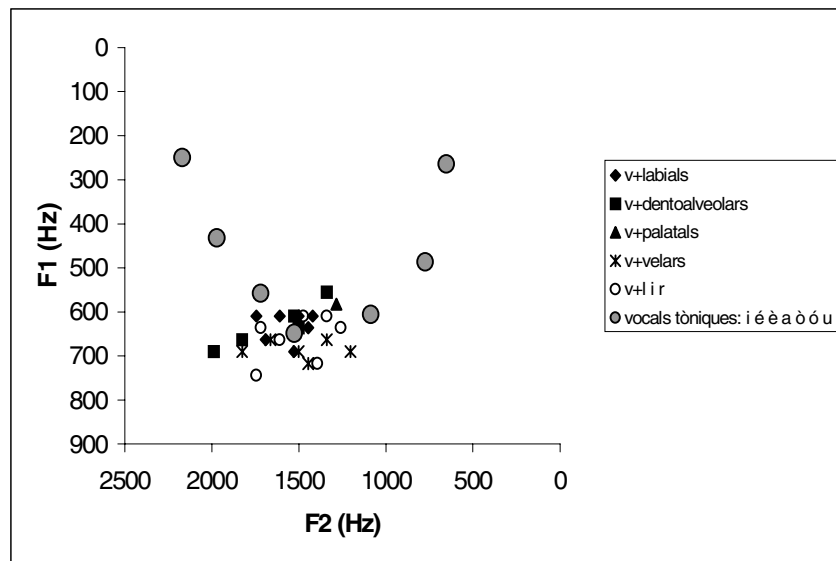
Taula 17. Freqüències amitjanades dels formants de les vocals àtones

Si es comparen els resultats obtinguts de la vocal àtona del lleidatà (veg. les taules 3-16) amb els de la vocal neutra del català oriental (veg. la taula 1), s'observen unes diferències importants entre la freqüència dels formants de cada vocal. D'aquesta manera, [ə] té un F1 amb una freqüència inferior que la vocal àtona lleidatana, cosa que explica la major obertura vocàlica de la vocal del dialecte lleidatà, en consonància amb el fet que les vocals àtones són més clares en català occidental que en oriental (veg. Gili i Gaya, 1931 i Recasens, [1991] 1996) i d'acord amb la constatació d'Alamon (1984) que [a] en català nord-occidental és més oberta que en català oriental. Quant a la freqüència del segon formant, no s'observen diferències significativament rellevants entre tots dos diasistemes, la qual cosa explica que aquestes vocals siguin molt permeables als canvis coarticulatoris.

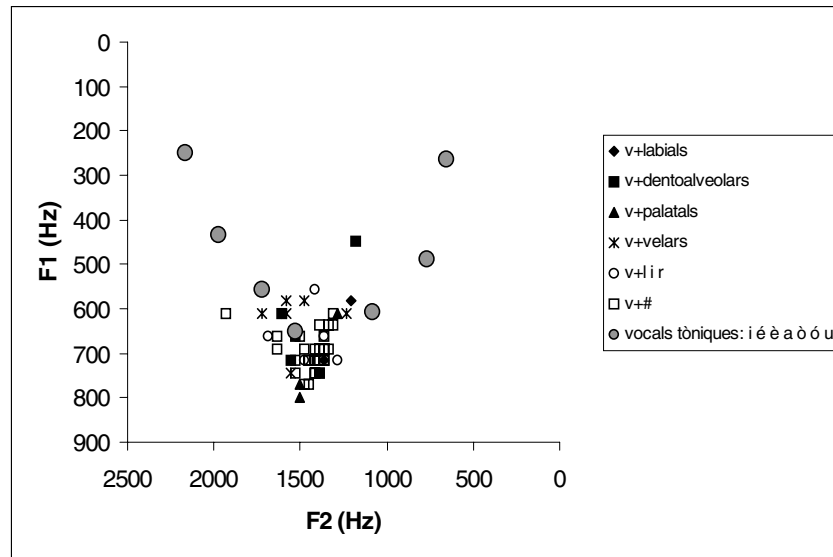
Comptat i debatut, i si tenim en compte els gràfics 1, 2, 3 i 4, potser seria convenient distingir dos grups de vocals àtones:

- 1) D'una banda, les vocals emeses a final de mots i de verbs, les quals es troben entre el camp de dispersió de [e] i de [a]. Les podríem transcriure com unes vocals baixes amb el diacrític d'anteriorització: [a̟].¹²
- 2) D'una altra banda, la vocal de l'article *el*. A causa del contacte amb la lateral velaritzada [ɫ], el timbre d'aquesta vocal s'apropa al camp de dispersió de la vocal [ɔ] i per això considero que seria adequat utilitzar el símbol [a̠].

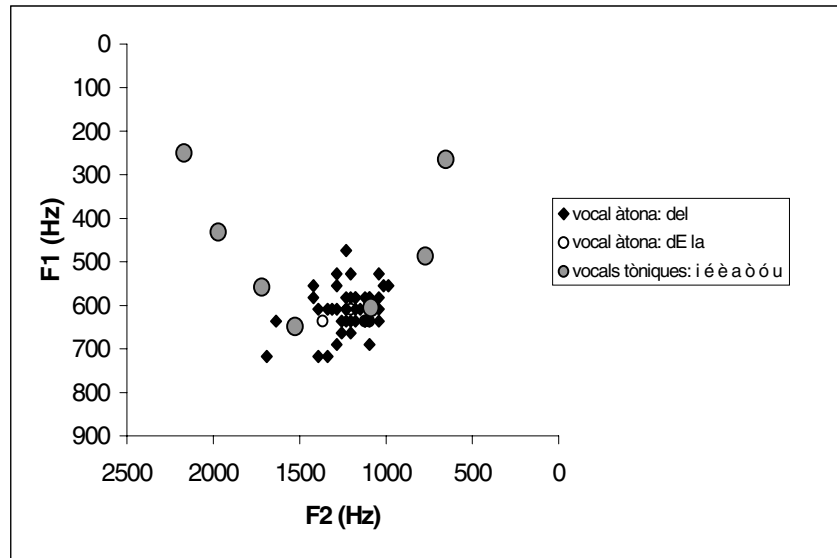
¹² També es podrien transcriure com una vocal mitjana baixa amb el diacrític d'endarreriment: [ɛ̠]; tanmateix, com que auditivament aquesta vocal s'assembla més a la vocal baixa, crec que és millor transcriure-la de la primera manera.

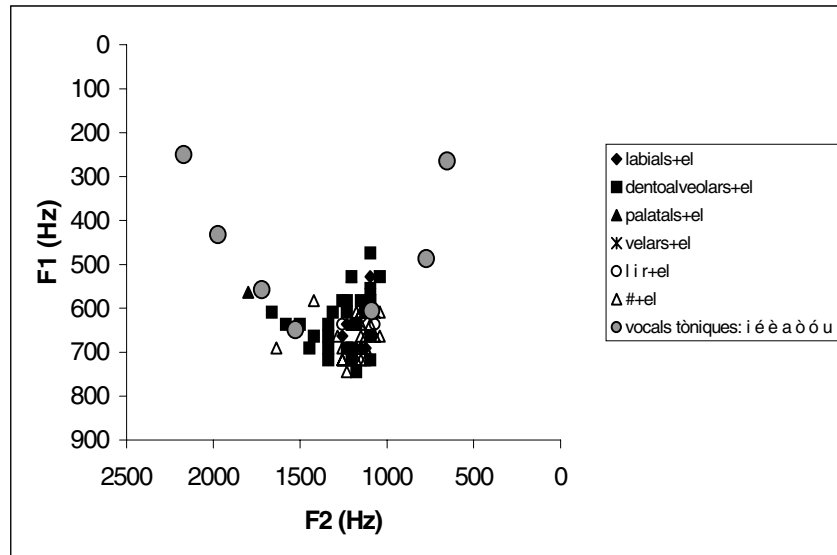
Gràfic 1. Vocal àtona de verbs

Gràfic 2. Vocal àtona de noms

Gràfic 3. Vocal àtona de la preposició *de* seguida de l'article *el / la*

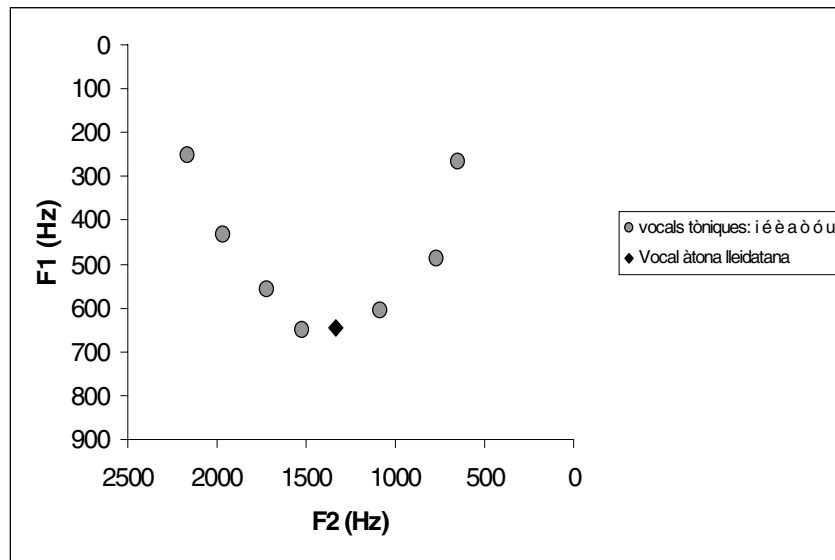

Gràfic 4. Vocal àtona de l'article *el*

7 Conclusions

Per bé que aquest estudi només analitza les característiques acústiques de les vocals àtones i no estudia la percepció fonètica dels parlants, les constatacions que se'n deriven permeten postular les següents afirmacions:

- 1) En lleidatà no es pronuncia la vocal neutra [ə] dels dialectes orientals, per bé que s'emeten vocals àtones que auditivament s'hi poden assemblar.
- 2) Les vocals emeses en posició àtona són variants de la vocal [a], les quals oscil·len des d'una articulació més anterior a una altra de més posterior que s'acosta a [ə] per causes relacionades amb la coarticulació dels sons.
- 3) El símbol que proposo per descriure la vocal àtona és [a], que en una transcripció més estreta pot ser més anterior [a̠] o més posterior [a̠] segons el context adjacent (vegeu el gràfic 5).

Gràfic 5. Vocals tòniques i vocal àtona del lleidatà

8 Bibliografia

- Alamon, Francesc (1984): «Espectrografia de vocoids lleidatans», in: *Folia Phonetica* 1, 79-88.
- Badia i Margarit, Antoni Maria ([1951] 1984): *Gramàtica Històrica Catalana*, València: Tres i Quatre.
- Carrera, Josefina (2001): «Algunes consideracions generals sobre l'anàlisi acústica de [e] i [a] àtones», in: *Estudios de Fonética Experimental* XI, 67-87.
- (2002): «Fonètica i morfologia a la televisió lleidatana», in: *Llengua i Literatura* 13, 187-206.
- Cerdà, Ramon (1972): *El timbre vocàlic en catalán*, Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- Creus, Imma / Romero, Sílvia (1999): «Els mitjans de comunicació orals a Lleida», in: *Llengua i ús* 14, 31-36.
- Creus, Imma (2000): «Els informatius», in: Julià, J. (ed.): *Llengua i ràdio*, Barcelona: PAM, 77-99.
- Gili i Gaya, Samuel (1931): *Estudi fonètic del parlar de Lleida. Miscel·lània Filològica dedicada a D. Antoni M. Alcover*, Palma de Mallorca: Círculo de Estudios.
- Griera, Antoni (1920): «El català nord-occidental», in: *Butlletí de Dialectologia Catalana*, VIII, Barcelona: IEC.
- Llisterri, Joaquim (1984): «Aproximació a la síntesi de les vocals del català», in: *Folia Phonetica* 1, 45-77.
- Martínez-Celdrán, Eugenio (1986): «La velarización de la vocal neutra del catalán central causada por la proximidad de /l», in: *Estudios de Fonética Experimental* II, 111-149.
- Martí, Josep (1984): «Paràmetres vocàlics del català», in: *Folia Phonetica* 1, 23-44.
- Mesalles, Iolanda / Satorra, Jordi (2000): «Les falques radiofòniques en lleidatà», in: Creus, I. / Julià, J. / Romero, S. (eds.): *Llengua i mitjans de comunicació*, Lleida: Pagès, 229-235.
- Recasens, Daniel (1984): *Producció i coarticulació de vocals i consonants del català en el decurs*, tesi doctoral, Universitat de Barcelona.

- (1986): *Estudis de fonètica experimental del català oriental central*, Barcelona: PAM.
 - (1996 [1991]): *Fonètica descriptiva del català*, Barcelona: IEC.
- Sistac, Ramon (1987): «El vocalisme del català occidental en la dicció estàndard.» *Primera jornada sobre l'estàndard i el català occidental* (treball inèdit).
- (1990): «Els parlars de Ponent», in: *Ilerda. Humanitats* XLVIII, 191-195.
- Turull, Albert (1990): «Notes sobre el lleidatà», in: *Ilerda Humanitats* XLVIII, 201-206.
- Veny, Joan (³1982): *Els parlars catalans*, Palma de Mallorca: Raixa.

